

Verslag landelijke kopklasbijeenkomst 23 maart 2011 Sardes, Utrecht

Op de landelijke kopklasbijeenkomst 2011 waren 15 deelnemers van de volgende kopklassen aanwezig: Amsterdam, Almere, Delft, Den Haag, Hoorn, Meppel, Tilburg en Utrecht.

Schakelklasleerkrachten en -coördinatoren geven aan de landelijke uitwisseling van kopklaskennis en -ervaring waardevol en prettig te vinden. Vandaar dat Sardes in opdracht van het ministerie van OCW deze uitwisselingsbijeenkomst organiseert.

In de bijeenkomst wordt na een uitgebreide kennismakingsronde, de leestafeldidactiek toegelicht, nieuwe ontwikkelingen besproken en tips en suggesties gegeven.

Stand van zaken en ontwikkelingen

Kopklassen zijn nog steeds een redelijk uniek fenomeen in Nederland. Bij Sardes zijn op dit moment achttien kopklassen in twaalf gemeenten bekend. Enkele gemeenten hebben meer kopklassen (Amsterdam heeft vijf kopklassen en Den Haag en Utrecht ieder twee klassen). De kopklas in Zoetermeer zal volgend jaar stoppen. De gemeente en schoolbesturen aldaar hebben besloten te gaan investeren in taalklassen in het voortgezet onderwijs. Voor een landelijk overzicht: zie elders op www.schakel-klassen.nl.

Den Haag heeft sinds dit jaar twee kopklassen; een havo/vwo-klas en een TL-klas. De screening wordt door het HCO gedaan. De TL-kopklas zit bij de Hofstad mavo, een ideale combinatie. Het lijkt erop dat dertien van de vijftien leerlingen volgend schooljaar kiezen voor deze school.

Amsterdam heeft voor het komende schooljaar nu al meer aanmeldingen (meer dan 80) dan plaatsen. Uitbreiding lijkt echter niet aan de orde. Wellicht wordt de maximale groepsmaat opgerekt van vijftien naar zestien leerlingen. Het is een uitdaging om nog beter te selecteren om nog beter in te kunnen schatten wie daadwerkelijk kan profiteren van de kopklas. Soms zijn er leerlingen die niet of nauwelijks groeien in de kopklas en de kopklas met hetzelfde advies verlaten. Dat kunnen bijvoorbeeld leerlingen zijn die de volledige acht jaar het Nederlandse basisonderwijs hebben gevolgd. Signaal voor een goede kopklasverwachting is bijvoorbeeld een grote vooruitgang in groep 7. Selectie, screening en verwachtingen blijkt een belangrijke, maar lastige zaak.

Sommige kopklassen moeten nog steeds jaarlijks veel energie stoppen in het werven van leerlingen. Kant-en-klaar recepten zijn niet gemakkelijk te geven. Belangrijke rol speelt het imago van de kopklas, de wijze waarop de kopklas is opgenomen in de (povo-) procedure en de houding/bereidheid van de basisscholen om leerlingen naar de kopklas te sturen.

Tips: laat (ex-)leerlingen van de kopklas een presentatie over de kopklas verzorgen op hun oude school, maak een aansprekende folder over de kopklas en verspreid die breed en via zoveel mogelijk kanalen. Houdt contact met de oud-leerlingen, zij zijn de beste pr.

Kopklassen hebben niet echt een ondergrens als het gaat om de cito score bij binnenkomst. Zeker als de klas nog niet vol zit, krijgen soms ook leerlingen met een lage score een kans. Dit levert een enkele keer spectaculaire resultaten op. Zoals dit jaar in Almere bleek bij een jongen die binnenkwam met 515 en in de kopklas 537 had gehaald op de cito eindtoets. In Hoorn is een leerling toegelaten die het advies Praktijkonderwijs had gekregen. Hij heeft de kopklas verlaten met advies vmbo-t.

Verder komt het regelmatig voor dat leerlingen uit groep 7 doorstromen naar de kopklas, meestal om leeftijdsredenen. Almere bijvoorbeeld heeft dit jaar vijf leerlingen uit groep 7 aangenomen. De meeste kopklassen zijn gehuisvest in een vo-school. Uitzondering is Hoorn. Deze kopklas zit in een basisschool. Aanmeldingen lopen daar goed.

Sommige kopklassen (c.q. de kopklasdocent) moeten alles alleen doen (Almere). Anderen krijgen steun van de OBD, bij bijvoorbeeld de werving en selectie (Hoorn).

Enkele kopklassen nemen nu ook autochtone leerlingen (met een taalachterstand) op in de kopklas. In Hoorn betreft dit zelfs zeven van de veertien kopklasleerlingen. Problematiek en aanbod blijft voor beide groepen leerlingen hetzelfde, aldus Hoorn. Het gaat en blijft gaan om woordenschat en begrijpend lezen.

In verschillende kopklassen kunnen ook autochtone leerlingen instromen. In Delft wordt dan wel een ouderbijdrage van 1500 euro gevraagd.

In veel kopklassen die in het voortgezet onderwijs zijn gehuisvest, zien we dat er een vorm van samenwerking met het voortgezet onderwijs is. Docenten van het VO geven rekenen/wiskunde, techniek, Engels en de leerlingen hebben dikwijls gymnastiekles samen met leerlingen uit de brugklas. In Meppel krijgt de kopklasleerkracht ook weleens leerlingen uit hogere leerjaren in de klas die ondersteuning nodig hebben op het gebied van taal.

Werkvorm: Leestafel

Op een tafel liggen veel soorten kranten en tijdschriften. Daarna wordt er, onder begeleiding van de leerkracht, met de kinderen gesproken over wat ze gelezen hebben.

Doelen van de leestafel:

- groeiende leesmotivatie
- bewustere wijze van lezen
- antennes richten
- strategieën van begrijpend lezen toepassen
- samenvatten
- nieuwe woorden leren
- kennis van de wereld uitbreiden
- mondelinge taal oefenen
- begrijpend luisteren (naar elkaar)

Er wordt veel gebruik gemaakt van authentiek materiaal (actuele artikelen uit kranten en tijdschriften) en komt daardoor op kinderen minder schools over. (Taalzwakke) kinderen ervaren dit, vaak onbewust, als meer betekenisvol: ze voelen aan dat het belangrijk is om in je (nieuwe) land de krant te kunnen lezen.

Dit kan als warming-up van elke (kopklas) dag. Het is geschikt voor elk niveau: aanpassing is mogelijk in onderwerp, woordkeuze, leesmoeilijkheid, hoeveelheid illustraties en foto's.

Instructie

- Leerkracht: "Kies 1 artikel uit ga dat goed lezen, je vertelt straks in een paar zinnen wat je hebt gelezen".
- Leerlingen lezen voor zichzelf uit een gekozen materiaal
- Leerkracht voert een kort gesprek met een aantal leerlingen, gericht op inhoud en bijzondere woorden.

Aandachtspunten

Laat kinderen niet steeds een stukje voorlezen: je wilt dat kinderen onbewust gaan samenvatten, dus laat ze vertellen over het gelezen stuk. En ga als leerkracht enthousiast in gesprek over de tekst. Besteed ook aandacht aan het denkproces en laat de hersens werken (dus alleen open vragen), en probeer het gesprek spannend te houden en vooral ook gaande te houden.

Werkvorm afkomstig van Brede School Academie (verlengde leertijd Utrecht, m.m.v. Kees Broekhof)

Reactie: kinderen willen vooral hun verhaal kwijt aan de leerkracht en vinden het moeilijk om naar elkaar te luisteren. Een manier om te zorgen dat leerlingen wel naar elkaar luisteren is het werken met zogenaamde schoudermaatjes of in kleine groepjes. Kinderen vertellen het eerst aan elkaar en daarna aan de hele groep.

Tips en suggesties

In de bijeenkomst worden volop tips uitgewisseld. Hieronder een kleine selectie:

- Uit Meppel: www.ello2.eduliga.com (voor agenda, werkbladen, wordt nagekeken!) Kosten ongeveer 10 euro per kind.
- Uit Utrecht: Nieuwsbegrip XL is een aanrader! Is breed en maakt gebruik van heel veel verschillende soorten teksten. Leerlingen kunnen thuis inloggen en leerkracht kan resultaten inzien. In Utrecht beginnen ze met teksten op B-niveau en loopt op naar C-niveau.
- In Hoorn hebben alle kopklasleerlingen een laptop. Dit biedt heel veel extra mogelijkheden en kansen.

- In o.a. Hoorn wordt met veel succes gewerkt met Mindmappen (zie ook www.leraar24.nl voor filmmateriaal hierover). Dit kan met de hand of met computerprogramma's. Het visuele aspect werkt hierin ondersteunend. Tip Sardes in dit kader: Pecha Kucha (zie: <http://www.youtube.com/watch?v=wGaCLWaZLI4>).¹
- Uit Tilburg: Op woordenjacht, van Jack Duerings, uitgeverij Galant. ISBN: 978-90441-2727-0
- Tilburg werkt veel werkvormen uit coöperatief leren en met veel creatieve, zelfgemaakte werkvormen en laat dit ook zien in het overleg. Leerlingen sparen met veel enthousiasme voor sterren. Tip: Kansrijketaal.nl
- Uit Amsterdam:
 - TIO schrijven (kosten ongeveer 15 euro per leerling). Dit programma leidt leerlingen op een goede manier door het schrijfproces en een tekst.
 - Wrts.nl (woordenschat; nb let op knop waarbij je het woord eerst zegt voordat je het schrijft, waardoor kinderen ook in gedachten een betekenis geven, je kunt er zelf ook woordenlijsten in importeren van andere websites).
 - Digischool.nl (kun je materialen halen en brengen en lid worden van de community)
 - Zie Samsam voor PowerPoint presentaties
 - Webquests (meester Jack, ook bij de thema's van schoolplein.nl)
 - Edugis.nl (bijvoorbeeld bij Aardrijkskunde, werken met GPS en Google Earth, op zoek naar sleutel, blauw)
 - Kennisnet.nl (ook voor PowerPoint presentaties, bijvoorbeeld over godsdiensten)
 - *Met andere woorden* van Ruud Kraajeveld, een oefenboekje voor het aanleren van woordenschat met een sleutel (www.nederlandsalstweedetaal.nl/nt2artikel)
- Uit Almere: *Zien is snappen*, van José Koenen (een praktijkboek over coöperatief leren met veel praktische tips en werkvormen)
- Uit Delft de volgende tips over toetsen. *Cito Basistoets* wordt in Delft in januari afgenomen, zodat je inzicht krijgt waar je het laatste halfjaar op in moet zetten. De kopklas gebruikt de woordenschattoets voor de onderbouw VO van Hacquebord i.p.v. de Cito-woordenschattoets gr. 8.
- Sardes over woordenschat: vergeet naast de inhoudswoorden niet de schooltaalwoorden. Denk aan posterproject (woordenlijst voor basisschool wordt ter plekke uitgedeeld), of schooltaalwoorden uit bijvoorbeeld nieuwsbegrip halen (per tekst niveau B, toch al gauw zo'n 10 à 16 schooltaalwoorden). Ook leuk is zelfgemaakte werkvorm (wedstrijdje) waarin leerlingen steeds nieuwe (correcte) zin mogen aanvullen (met schooltaalwoorden op kleine briefjes). Sardes stuurt deze werkvorm door.
- Den Haag werkt in de kopklas met thematisch onderwijs.
- Gert Jan Ponder (invaller Utrecht) licht het werken met het IPC curriculum (International Program) toe. Niet goedkoop, maar voor bijvoorbeeld Wereldoriëntatie een aanrader.
- Utrecht en Hoorn werken nog steeds met Klimop.
- Tips Sardes over Vrij lezen. Bouw bewust tijd in voor vrij lezen! Kwartier lezen per dag, betekent op jaarbasis dat kinderen 1.000.000 woorden lezen en hun woordenschat per jaar met 1000 woorden toeneemt. Laat de standaard boekpresentaties over titel, auteur, illustraties etc. achterwege. Werk bijvoorbeeld iedere dag bij binnenkomst met een leestafel (werkvorm in binnenkomst toegelicht). Naast het lezen is het praten over de tekst ook belangrijk.
- Suggestie Sardes voor boekbesprekingen is de methode van (Aidan) Chambers. Zie ook de publicatie Vertel eens: kinderen, lezen en praten (NBD/Biblion, 2002). Het is een methode voor het voeren van gesprekken over boeken:
 - Geen spreekbeurten, wel groepsgesprekken. Chambers omvat 3 soorten vragen:
 - ❖ *Basisvragen*, gesprek op gang brengen
 - ❖ *Algemene vragen*: verwachtingen, vergelijking, beleving
 - ❖ *Specifieke vragen*: kenmerken van het verhaal

Afsluiting door Sardes, met dank aan de deelnemers voor hun enthousiaste inbreng!!

Karin Hoogeveen en Karin Vaessen

¹ Het pecha kucha format:

- 20 slides van 20 seconden
- Indien er sprake is van tekst op een slide: geen bullet points gebruiken en niet meer dan 7 woorden op een slide zetten.
- De slides moeten BEELD zijn (eventuele tekst moet dus als beeld gaan werken).
- Eventuele audio of video fragmenten: niet langer dan 20 seconden (=1 slide)